

Új Holofernészre várva

Álmomból felriadva kezdek fatalista lenni. Éjjel-nappal a szirénázó mentőautók szállítják a betegeket a Covid-klinikára. Augusztusban sokkal többet beszéltek a járványról, mint tavasszal. Elképesztő jóslatok és vélekedések látnak napvilágot, a legfantasztikusabbal mégis Srđan Nogo, a szerbiai szélsőségesek vezetője állt elő: szerinte a globalisták terjesztik a koronavírust, amelyet Soros György vuhani laboratóriumában állítottak elő. Ezzel túltett minden Soros-ellenes kelet-közép-európai politikuson. Közben nagy visszhangot keltett a mintegy 2700 szerbiai orvos nyílt levele, amelyben követelik a szerbiai válságtörzs lemondását. Az orvostársadalom eddig tűrt, hallgatott, lojális volt a mindenkori kormányhoz. Miközben az ügyvédek lázadoztak, az orvosok meghunyászkodtak. Nem tévedek, ha azt állítom, hogy az 1990 utáni években ők voltak a legjámborabbak, de ezúttal türelmük fogytán van, hiszen látják, hogy emberéletről van szó.

Úton-útfélén arról hallok, hogy a szakma elvesztette a bizalmat, mert a válságtörzs orvosprofesszorai elfogadták a politika diktátumait, ennek folytán a polgárok nem fogadják meg a hasznos tanácsokat sem. Sokan az életükkel játszanak, csak hogy ellenkezzenek a kormányzattal. Ha ismerőssel találkozom, és szóba kerül a válságtörzs, akkor keserűen felnevet és legyint.

A nyílt levél aláírói között vannak rangos professzorok, de olyan terepen dolgozó orvosok is, akik nem az igazgatói kabinetekben ülnek, mint a válságtörzs tagjai. A hisztériázó pandémia politikai kérdés lett, lehet, hogy a jövőben a kormányok a vírusnak köszönhetik a bukásukat, de lehet, hogy a hatalmuk megtartását is. Igaza volt Napóleonnak, amikor Goethét figyelmeztette: minden politika. A sors is, az élet és a halál is. A vírus is. Ez főleg Szerbiára vonatkozik, ahol a társadalom kettészakadása nemcsak permanens politikai feszültséget, hanem állandó anarchikus állapotokat szül.

Ez derült ki a rendkívüli körülmények közötti, ellenzék nélküli köztársasági képviselőház alakuló ülésekor is. A környező utcákon a rendőrség igazoltatta az embereket, a beszámolók szerint ezzel akadályozta, hogy nagyobb tömeg gyűljön össze a képviselőház épülete előtt. A rendőrség és a csendőrség éberem őrködött, mivel tegnap két ellenzéki vezető bejelentette, hogy blokkolják a parlament bejáratát. A rendőrség éberségéről szól annak a belgrádi háziasszonynak a története, aki ebédet akart főzni, és vett hozzá egy tojást, amit egy átlátszó műanyag szatyorba helyezett. A rendőrök észrevették a szatyorban a tojást, a háziasszonyt ezért nyomban a rendőrkocsiba tuszkolták, és a rendőrállomásra szállították. A rendőrségnek és az ügyészségnek sok dolga lehetett, úgyhogy csak öt óra hosszat tartó tortúra után engedték szabadon a háziasszonyt.

A család hiába várta az ebédet.

Közben a képviselőház előtt összegyűlt kisebb tömeg hangos tiltakozása közepette az új képviselők letették az esküt. Nem tudom, mit éreztek, miközben elfoglalták a helyüket az ellenzék nélküli padsorokban. Az sem fontos, hogy hányan demonstráltak a parlament előtt. Ötvenen? Kétszázan? Ötszázan? Mindegy, hiszen ez csak tünetértékű esemény volt arról, hogy mi vár ránk az elkövetkező években. Ami történik, és ami történni fog, az már túl van a politikán. Szemünk előtt zajlik a rossz közérzet robbanásveszélyes parázslása. Hogy mikor gyúl lángra, nehéz megjósolni.

Válaszoltam Deczky Saroltának a *Triplán* való fellépéssel kapcsolatban. A tervek szerint április végén Károlyi Csaba, Urbán András és én léptük volna fel a Magvető Cafében, a koronavírus azonban ellehetetlenítette ezt is. Sarolta kérdi, hogy mikorra halasszuk. Ő is tele van bizonytalansággal, akár csak én. A legtávolabbi időpontot javaslom, november végét. A vírus kiszámíthatatlan, ennél fogva minden kiszámíthatatlan. Decemberre javasoltam a Városmajor-díjjal járó budapesti irodalmi estét is. A napokban válaszoltam Ágoston Zoltánnak, aki egy szeptember 23-án sorra kerülő pécsi irodalmi estre hívott meg. Szinte lehetetlen oda eljutnom, még akkor is, ha megnyitják a határokat. Ha lenne autóm, akkor esetleg gyorsan megjárnám. Az a gondom, hogy vonattal vagy busszal iszonyúan bonyolult Pécsre eljutni. Nagyon sajnálom, mert a pécsi *Jelenkornak* külön hálás vagyok, mert a nyolcvanas évek végén, amikor le volt zárva előttem a vajdasági közlés, Szederkényi Ervin, majd Csordás Gábor megnyitotta előttem a *Jelenkorban* való megjelenés lehetőségét. Ott közöltem a *Lemondás és megmaradás* című esszé-sorozat jelentős részét, ezenkívül Danilo Kiš közép-európaiságáról szóló esszémet. Abban az időben Danilo is ingadozott a közép-európaiság kérdésében. Halála előtti utolsó találkozásunkon a *Judit* című drámám belgrádi bemutatóján megjelent Kiš és Aleksandar Tišma is. Az előadás után Danilo elismerte, hogy amit vele kapcsolatban a közép-európaiságáról írtam, mégis elfogadható. Ő ugyanis Krleža hatására némileg bizonytalankodott ebben a kérdésben, eléggé ironikusan beszélt Közép-Európáról. Még Krležából is közép-európai író faragnál, mondta nevetgélve. Némi gondolkodás után hozzátette, hogy tulajdonképpen Krleža akarata ellenére lett közép-európai. Ha most kellene folytatni Danilóval a beszélgetést, akkor elismerném, hogy bizony Krleža joggal beszél ironikusan Közép-Európáról. Lehet, hogy még rosszabbat érdemelnénk.

A drámám bemutatója után sokáig üldögtünk – Tišma, Danilo és én – a belgrádi nyáréjszakában. Tišma a bemutatóval kapcsolatban megjegyezte, hogy sejtése szerint Újvidékről szándékoztam írni, de valójában Közép-Európáról írtam. Mi, balszerencsés közép-európaiak várjuk az új hódítót, az új Holofernészt, alig várjuk, hogy valaki meghódítson bennünket, folytatta. Mi akkor már sejtettük, hogy szabad választásokon választjuk meg az új Diktátort. Így kezdődött az eszmecsere a közép-európai nyomorúságról. Nem voltunk olyan derűlátók, mint Kundera vagy Konrád. A háború előszele már érződött, a fegyverek még nem ropogtak, de Jugoszláviát már temették, Kiš és Tišma pedig az utolsó jugoszláv írónak tartotta magát. A közép-európai identitásról folyó eszmecsere természetesen magyarul folytattuk. Mađari (magyarok), biztosan pestiek, jegyezte meg a közeli asztal

mellett valaki, aki a belgrádi éjszakában nem ismerte fel a szerb prózairodalom két zsidó származású klasszikusát. Hogy engem nem ismertek fel, azon nem csodálkoztam, egy kisebbségit sehol sem ismernek fel.

A pécsi vendégszereplés előtt egy szegedi fellépés várt volna rám. Arról sem mondhatok semmi bizonyosat, Virág Zoltán felkéréséről van szó, mi más mondhatnék, mint az, hogy minden a vírustól függ. Otthon az íróasztal mellett ülve Magyarországra gondolok, ahol tavaly decemberben jártam legutóbb, az egynapos szegedi kirándulást nem számítva. Mi hiányzik legjobban, mérlegelem, s arra a következtetésre jutok, hogy a barátok. Számomra Magyarországot a barátok jelentik és a könyvkereskedések: a kultúra. Igaz, az utóbbi években megfogyatkoztak. Távozott Eörsi, elment Konrád és Csoóri Sándor is. Lapozgatom Csoóri dedikált könyveit. Kevesen tudják, hogy ő volt az első magyar író, aki meglátogatta az *Új Symposion* szerkesztőségét. SZOT-hajóval érkezett, a szerkesztőségnek akkor még irodája sem volt, úgyhogy az újvidéki Putnik bárban cseréltünk eszmét. Che Guevaráról és az *Új Symposion*ról beszélgettünk. Közben élveztük a sztriptíztáncosnő fellépését is.

Attól kezdve Csoóri rendszeresen ellátogatott Újvidékre, véleményem szerint megszerette a várost. Hozta az új könyveit, és beszámolt a kegyetlen magyar időkről. Aztán 1990 után elmaradt. Egyszer mégis feltűnt, akkor már Horvátországban dörögtek az ágyúk, s Újvidék utcái tele voltak terepszínű egyenruhába öltözött katonákkal és civilekkel. Éppen ezért meghökkenve pillantottam meg a sötétkék ünnepi öltönyben a városközpontba tartó színész ismerősömet. Csodálkozva kérdeztem, hová, hová ilyen ünnepélyesen. Hát nem tudod, kérdezte, Csoóri Sándor Újvidékre látogat és nagyon fontos ügyben tárgyalunk, mondta. Miféle ügyben, faggattam tovább. A magyarság sorskérdéséről cserélünk eszmét, hangzott a válasz. És hol, kérdeztem. A színész kihúzta magát. A Fehér Oroszlán vendéglőben. A fejemhez kaptam. Igaz, a Fehér Oroszlán előkelő vendéglő volt, de oda jártak a háborús gazdagok, mégpedig *body guard*ok kíséretében. Úgy hallottam, hogy gyakran került sor kisebb-nagyobb leszámolásra is. Elköszöntem a színésztől, és reméltem, hogy azon a fontos éjszakán nem lesz csetepaté a Fehér Oroszlánban.

Otthon Csoóri könyveit vettem elő. Jólesett olvasni azokat a mondatokat, amelyek arról szóltak, hogy még a viszonzatlan szerelem is Európához lánccal bennünket. Ma is különösen ajánlatos felidézni a mondatot, amikor egyre hangosabban ostorozzák a hálátlan Brüsszelt.

Távozott Esterházy is, akinek mind a mai napig adósa vagyok. Utolsó beszélgetésünkről írt a *Hasnyálmirigynapló*ban, igazi gentleman volt, a naplóban nem említette az adósságot, de a beszélgetés folyamán számonkérte. Még berlini társalgásunk idején, 2006-ban gondterhelten figyeltem a magyarországi eseményeket, és úgy találtam, hogy abban a zűrzavarban jó lenne írni egy könyvet kitevő esszét a nemzeti kérdéstről. Esterházy biztatott, írjam meg. Többször is nekifutottam, de mindig abba hagytam, mert úgy éreztem, hogy ráncigálnak jobbról is, balról is. Brecht *A kaukázusi krétaköre* gyermekének helyzetét éltem át. Péter többször is rám kérdezett, elkészült-e az írás. A *Hasnyálmirigynapló*ban olvasható részlet mind a mai napig jó emlékeztető az adósságomra.